

Stanovisko k procesu prípravy Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike

Výbor pre práva lesieb, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb:

1. je znepokojený nízkou mierou spoločenskej akceptácie LGBTI ľudí v SR, ktorá je podľa relevantných výskumov z posledného roka najnižšia v strednej Európe:
  - prieskum Eurobarometer venovaný diskriminácii v EÚ z novembra 2012 ukázal, že spoločenská akceptácia LGBT ľudí je po Lotyšsku druhá najnižšia v celej EÚ 27 a že diskriminácia na základe sexuálnej orientácie je druhou najrozšírenejšou formou diskriminácie v SR,¹
  - v máji 2013 zverejnila Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) výsledky z najväčšieho doteraz uskutočneného prieskumu EÚ týkajúceho sa trestných činov z nenávisti a diskriminácie v súvislosti s komunitou lesieb, gejov, bisexuálnych a transrodových ľudí (nezahŕňal intersexuálnych ľudí). Z výsledkov výskumu FRA vyplýva, že 52 % LGBT ľudí na Slovensku sa za posledný rok cítilo osobne diskriminovaných alebo ako obeť obťažovania, pričom priemer EÚ je 47 %. S negatívnymi postojmi spoločnosti sú LGBT ľudia konfrontovaní už v mladosti. Podľa výskumu FRA až 86 % LGBT ľudí na Slovensku si spomína na negatívne komentáre alebo šikanovanie spolužiakov a spolužiačok za ich sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu. FRA tu zdôrazňuje povinnosť štátu zabezpečiť podporné školské prostredie pre mladých LGBT ľudí, ako aj kladie dôraz na to, aby súčasťou povinných vzdelávacích programov boli objektívne informácie o sexuálnej orientácii a rodovej identite. Spoločenská akceptácia LGBT ľudí je stále na veľmi nízkej úrovni. Kým 81 % LGBT ľudí na Slovensku považuje držanie sa za ruku heterosexuálnych párov na verejnosti za veľmi rozšírené, páry rovnakého pohlavia sú prakticky neviditeľné (držanie sa za ruky je rozšírené len podľa 2%).² V prípade Slovenska musela FRA v minulosti opakovane skonštatovať nedostatok štatistík a dát o diskriminácii na základe sexuálnej orientácie vo všetkých skúmaných oblastiach: sloboda pohybu, azylová politika, sloboda zhromažďovania, trestné činy z nenávisti a pod. Ešte horšia situácia je pri štatistikách a dátach k rodovej identite, ktoré prakticky neexistujú,
  - v júli 2013 bol zverejnený prieskum European Social Survey, z ktorého vyplýva, že s tvrdením "gejovia a lesby by mali žiť svoj život slobodne, tak ako chcú" na Slovensku súhlasilo len 45 % respondentov čo je oproti rokom

¹ Dostupné na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_399_380_en.htm#393

² Správa z výskumu je dostupná na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf

2004/5 dokonca pokles o 2 %. Zo skúmaných krajín EÚ je na tom horšie len Estónsko so 43 %;³

2. víta vypracovanie Odborného podkladu k tvorbe Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike z 15. júla 2013 redakčným tímom pod vedením Kálmána Petőcza v súčinnosti s výbormi Rady a garantom úlohy Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a odporúčanie prijať koncepciu politiky štátu vo vzťahu k LGBTI ľuďom;
3. vyjadruje poľutovanie nad spôsobom pripomienkovania a diskusie o predloženom podklade zo strany niektorých organizácií a jednotlivcov. Napriek oficiálnemu odmietnutiu diskriminácie LGBTI ľudí zo strany Svätej stolice,⁴ tieto subjekty na základe ideologických, náboženských a často aj zavádzajúcich argumentov (ktoré len zvyšujú spoločenskú stigmú spojenú s homosexualitou) trvajú na vypustení každej zmienky o LGBTI ľuďoch bez konštruktívnych návrhov na zlepšenie ich spoločenskej situácie, odstránenie diskriminácie a zlepšenie úrovne dodržiavania ich ľudských práv;
4. konštatuje, že LGBTI ľudia majú rovnaké ľudské práva ako všetci ostatní ľudia vrátane práva na to, aby pri uplatňovaní týchto práv neboli diskriminovaní. Práva LGBTI ľudí už sú chránené existujúcimi medzinárodnými záväzkami SR, nejde teda o vznik nových práv alebo vytváranie nejakých nadštandardných práv ale o to, že univerzálne ľudské práva sa nespochybniteľne vzťahujú aj na LGBTI ľudí a ich špecifické životné situácie. Táto zásada je zakotvená vo viacerých medzinárodných nástrojoch, čím sa zabezpečuje široký rozsah pôsobnosti pri jej uplatňovaní. Na globálnej úrovni je táto zásada konkrétne zakotvená v článku 26 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ICCPR) a v článku 2 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ICESCR).⁵

³ Dostupné na:

http://www.europeansocialsurvey.org/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=966&Itemid=80

⁴ „Svätá stolica naďalej presadzuje, aby každý náznak nespravodlivej diskriminácie voči homosexuálnym osobám bol odstránený a vyzýva štáty, aby upustili od trestných sankcií voči nim.“ Stanovisko delegácie Svätej stolice na 63. zasadnutí Valného zhromaždenia OSN k vyhláseniu z decembra 2008 o ľudských právach, sexuálnej orientácii a rodovej identite. Dostupné na:

http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2008/documents/rc_seg-st_20081218_statement-sexual-orientation_en.html

⁵ Medzinárodné právne nástroje:

- Dohovor o právach dieťaťa (CRC), 1989, (Čl. 2),
  - Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CAT), 1984, (Čl. 1),
  - Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW), 1979, (Čl. 2, 10, 11, 12, 13),
  - Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ICESCR), 1966, (Čl. 2, 3, 7, 12, 13, 14),
  - Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (ICERD), 1965,
  - Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ICCPR), 1966, (Čl. 2, 3, 7, 9, 14, 17, 18, 19, 22, 24, 26),
  - Dohovor Medzinárodnej organizácie práce (ILO) č. 111, 1958.
- Regionálne právne nástroje v Európe:
- Zmluva o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ), 2010, (Čl. 10 a 19),
  - Charta základných práv Európskej únie, 2000, (Čl. 21),
  - Európsky dohovor o ľudských právach (EDLP), 1953, (Čl. 8, 12, 14),

Preto výbor vzhľadom na vyššie uvedené odporúča Rade vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a Vláde SR:

- A. umožniť ďalšiu odbornú diskusiu a dialóg s priamo zainteresovanými subjektmi o ľudských právach LGBTI ľudí s dôrazom na prostriedky a nástroje na ich zlepšenie a znižovanie miery homofóbie a transfóbie v spoločnosti,
- B. vytvoriť dostatočný časový priestor na vypracovanie návrhov konkrétnych opatrení v tejto oblasti, ktoré by boli súčasťou Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike.

K tomuto stanovisku prikladáme preklad odpovedí na najčastejšie otázky ohľadom ľudských práv LGBTI ľudí vypracované Úradom Vysokkej komisárky OSN pre ľudské práva v rámci kampane Slobodní a rovní.⁶

V Bratislave 3. septembra 2013.

• sekundárna legislatíva EÚ: smernica Rady 2000/78/ES, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani, 2000.

⁶ www.unfe.org

Práva LGBT ľudí: Často kladené otázky

Čo znamená skratka LGBT?

LGBT znamená lesby, gejovia, bisexuálni a transrodoví ľudia. Kým tieto pojmy sa stávajú celosvetovo čím ďalej známejšími, v rôznych kultúrach sa môžu objaviť aj iné termíny na označenie ľudí, ktorí vytvárajú páry rovnakého pohlavia, alebo tých, ktorí prejavujú svoje nebinárne rodové identity (ako napr. hijra, meti, lala, skesana, motsoalle, mithli, kuchu, kawein, travesty, muxé, fa'afafine, fakaleiti, hamjensgara a Two-Spirit). V oblasti ľudských práv sa lesby, gejovia, bisexuálni a transrodoví ľudia stretávajú so spoločnými, ale aj odlišnými problémami. Intersexuálni ľudia (teda ľudia narodení s netypickými pohlavnými charakteristikami) zažívajú časté porušovanie ľudských práv rovnako ako LGBT osoby (pozri nižšie).

Čo je sexuálna orientácia?

Sexuálna orientácia osoby označuje jej telesnú, romantickú a/alebo emocionálnu príťažlivosť k iným ľuďom. Každý človek má sexuálnu orientáciu, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou jeho identity. Mužov gejev a lesbické ženy priťahujú osoby rovnakého pohlavia ako sú oni/y sami/y. Heterosexuálnych ľudí priťahujú osoby rozdielneho pohlavia ako sú oni/y. Bisexuálnych ľudí môžu priťahovať osoby rovnakého, ako aj odlišného pohlavia. Sexuálna orientácia nesúvisí s rodovou identitou.

Čo je rodová identita?

Rodová identita odráža schopnosť človeka vnútorne a individuálne pociťovať rod. Rodová identita osoby je väčšinou zhodná s pohlavím, ktoré jej bolo pripísané pri narodení. Transrodové osoby pociťujú nesúlad medzi vedomím svojho rodu a pohlavím, ktoré im bolo pripísané pri narodení. V niektorých prípadoch môže ich výzor, správanie a iné navonok prejavované znaky byť v rozpore so spoločenskými očakávaniami správania podľa rodových stereotypov.

Čo znamená transrodový?

Transrodový (niekedy používaná skrátaná verzia „trans“) je zastrešujúci termín používaný na popísanie širokej palety identít – zahŕňa transsexuálnych ľudí, cross-dresserov/cross-dresserky (niekedy označovaných ako „transvestiti“), ľudí, ktorí sa identifikujú ako „tretí rod“, a iné osoby, ktorých vzhľad a charakteristiky sú vnímané ako rodovo netypické. Trans ženy sa identifikujú ako ženy, ale pri narodení boli označené ako muži. Trans muži sa identifikujú ako muži, ale pri narodení im bol pripísaný ženský rod. Niektorí transrodoví ľudia vyžadávajú operačné zákroky alebo berú hormóny, aby sa ich telo zosúladiť s ich rodovou identitou, iní zasa nie.

Čo je intersexuálny?

Intersexuálna osoba sa narodí s pohlavnou anatómiou, reprodukčnými orgánmi a/alebo chromozomálnou kombináciou, ktoré nezapadajú do bežnej definície „mužské“ alebo „ženské.“ Toto môže byť očividné hneď pri narodení alebo aj

FREE & EQUAL
UNITED NATIONS FOR LGBT EQUALITY

neskôr. Intersexuálna osoba sa môže identifikovať ako muž alebo žena alebo ani jedno z toho. Status intersexuálnej osoby nie je o sexuálnej orientácii alebo rodovej identite: intersexuálni ľudia zažívajú rovnaký rozsah sexuálnych orientácií a rodových identít ako ostatní ľudia.

Čo je homofóbia a transfóbia?

Homofóbia je iracionálny strach, nenávisť alebo odpor k lesbám, gejom alebo bisexuálnym ľuďom; transfóbia označuje iracionálny strach, nenávisť alebo odpor k transrodovým osobám. Keďže termín homofóbia je rozšírený a zrozumiteľný, často sa používa ako všeobecný pojem opisujúci strach, nenávisť a odpor k LGBT ľuďom.

Aké porušovanie ľudských práv zažívajú LGBT ľudia?

LGBT ľudia všetkých vekových skupín a vo všetkých kútoch sveta zažívajú porušovania svojich ľudských práv. Sú fyzicky napádaní, unášaní, znásilňovaní a vraždení. Vo viac ako tretine krajín na svete môžu byť ľudia zatknutí a väznení (a v najmenej piatich krajinách aj popravení) za nadväzovanie konsenzuálnych rovnakopohlavných vzťahov v súkromí. Štáty často zlyhávajú v primeranej ochrane LGBT ľudí pred diskrimináciou v súkromnej sfére vrátane trhu práce, bývania a pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti. LGBT deti a mládež čelia šikanovaniu v škole, môžu byť vyhodení z domu vlastnými rodičmi, donútení k návšteve alebo pobytu v psychiatrických ústavoch alebo prinútení k sobášu. Transrodovým ľuďom často odmietajú vydať identifikačné doklady, ktoré odrážajú ich preferovaný rod, bez ktorých nemôžu pracovať, cestovať, otvoriť si bankový účet alebo mať prístup k službám. Intersexuálne deti môžu byť podrobené operačným či iným zásahom bez informovaného súhlasu ich samotných – alebo často aj ich rodičov – a v dospelosti sú tiež ohrození násilím a diskrimináciou.

Existuje nejaký dôvod na kriminalizáciu homosexuality?

Nie. Kriminalizovanie sexuálnych medzi so vzťahom súhlasiacimi dospelými osobami v súkromí, či už dané vzťahy tvoria osoby rovnakého alebo rozdielneho pohlavia, je porušením práva na súkromie. Zákony kriminalizujúce konsenzuálne vzťahy medzi osobami rovnakého pohlavia sú tiež diskriminačné, a v prípadoch, keď sa uplatňujú, porušuje sa právo nebyť vystavený svojvoľnému zatknutiu alebo zadržaniu. Najmenej 76 krajín má v platnosti zákony, ktoré kriminalizujú konsenzuálne vzťahy medzi osobami rovnakého pohlavia v súkromí a v najmenej piatich krajinách za to hrozí trest smrti. Okrem porušení základných ľudských práv takáto kriminalizácia slúži na ospravedlňovanie nepriateľských postojov voči LGBT ľuďom, živí násilie a diskrimináciu. Takisto komplikuje úsilie zastaviť šírenie HIV tým, že odrádza LGBT ľudí od rozhodnutia nechať sa testovať, prípadne sa liečiť pred strach z obvinenie z trestnej činnosti.

Existujú LGBT ľudia len v západných krajinách?

Nie. LGBT ľudia existujú všade: vo všetkých krajinách, v rámci všetkých etnických skupín, vo všetkých socioekonomických vrstvách a vo všetkých komunitách. Tvrdenia, že prítlačnosť medzi osobami rovnakého pohlavia je „západný jav“ sú nepravdivé. Hoci mnohé zo zákonov používaných na trestanie LGBT ľudí majú pôvod v západnej civilizácii. Vo väčšine prípadov boli v týchto krajinách násilne zavedené v 19. storočí vtedajšími koloniálnymi veľmocami.

Existovali vždy LGBT ľudia?

Áno. LGBT ľudia boli vždy súčasťou našich spoločností. Existujú príklady z každej lokality a každej historickej éry, od prehistorických malieb na skalách v Južnej Afrike a Egypte cez staroveké indické lekárske texty po rannú osmanskú literatúru. Mnohé spoločnosti boli tradične otvorené k LGBT ľuďom, vrátane niektorých ázijských spoločností, ktoré tradične rozoznávali tretí rod.

Je možné zmeniť niekoho sexuálnu orientáciu a rodovú identitu?

Nie. Sexuálna orientácia a/alebo rodová identita človeka sa nedá zmeniť. Čo sa ale musí zmeniť sú negatívne spoločenské postoje, ktoré stigmatizujú LGBT ľudí a prispievajú k násiliu prejavovanom na nich a k ich diskriminácii. Pokusy meniť sexuálnu orientáciu sú často aj porušovaním ľudských práv a môžu spôsobiť vážne traumy. Príkladmi sú nútená psychiatrická terapia určená na „vyliečenie“ (sic!) osôb z prítlačnosti k osobám rovnakého pohlavia, takisto ako tzv. „nápravné“ znásilňovania lesbieb vykonávané s deklarovanejším cieľom „spraviť ich opäť heterosexuálne.“

Ohrozuje sa blaho detí, keď sú v blízkosti LGBT ľudí alebo ak majú prístup k informáciám o homosexualite?

Nie. Informácie o LGBT ľuďoch alebo trávenie času s LGBT ľuďmi neovplyvňuje sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu detí, rovnako ako nemôže narušiť ich duševnú pohodu. Podstatné je to, aby všetci mladí ľudia mali prístup k sexuálnej výchove primeranej ich veku, aby mohli mať zdravé a rešpektujúce telesné vzťahy a aby sa vedeli chrániť pred pohlavne prenosnými ochoreniami. Popieranie tohto typu informácií prispieva k stigme a môže spôsobiť, že mladí LGBT ľudia sa budú cítiť izolovaní, deprimovaní, čo niektorých z nich privedie napr. k predčasnému odchodu zo školy, rovnako to prispieva k zvýšenej miere samovrážd.

Sú gejovia, lesby, bisexuálni alebo transrodoví ľudia nebezpeční pre deti?

Nie. Neexistuje spojenie medzi homosexualitou a zneužívaním detí akéhokoľvek druhu. LGBT ľudia po celom svete môžu byť dobrými rodičmi, učiteľmi a učiteľkami a vzormi pre mladých ľudí. Zobrazenie LGBT ľudí ako „pedofilných“ alebo nebezpečných pre deti je nepresné, urážlivé a odvádzajúce pozornosť od skutočnej potreby vhodných opatrení na ochranu všetkých detí vrátane tých, ktoré sa vyrovnávajú so svojou sexuálnou orientáciou a rodovou identitou.

Vzťahujú sa medzinárodné ľudskoprávne dohovory na LGBT ľudí?

Áno, vzťahujú sa na každého človeka. Medzinárodné ľudskoprávne dohovory ustanovujú štátom právne zabezpečiť, aby všetci ľudia bez rozdielu mohli užívať ľudské práva.

Sexuálna orientácia a rodová identita sú statusom ako rasa, pohlavie, farba pleti alebo náboženstvo. Experti a expertky na ľudské práva Organizácie spojených národov potvrdili, že medzinárodné právo zakazuje diskrimináciu na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity.

Môže byť obmedzovanie ľudských práv LGBT ľuďom ospravedlnené náboženstvom, kultúrou alebo tradíciou?

Nie. Ľudské práva sú univerzálne: každá ľudská bytosť má rovnaké práva a nezáleží na tom, kto je alebo kde žije. Zatiaľ čo história, kultúra a náboženstvo sú dôležité pre kontext danej krajiny, všetky štáty bez ohľadu na svoje politické, ekonomické a kultúrne systémy majú povinnosť zo zákona podporovať a chrániť ľudské práva všetkých.